

Gras is om in te liggen, deel 26

Joep Spronk

Flora Beatrixkanaal jaren '70 versus jaren '80.

Een vergelijking van de flora van het Beatrixkanaal in de jaren '70 en dezelfde in de jaren '80.

In 1978 kwam bij onze vereniging het inventarisatierapport over het Beatrixkanaal uit. Daarin zijn de floristische gegevens gebundeld die verzameld zijn in de jaren 1971, 1976 en 1977. De veldgegevens zijn verzameld op dijkdelen die toevallig(?) vrij nauwkeurig passen op het raster van de topografische kaart. Dit rapport vormt de eerste pijler van dit verhaaltje.

Vanaf 1985 zijn door diverse leden van de floristische werkgroep weer "Beatrixblokken" gedaan: in 1985 alleen de kanaaldijk-delen konform het eerdere rapport en later (voornamelijk in 1989 en 1990) op de standaardmanier waarnaar de werkgroep zich gevoegd heeft.

Wat niet in de vergelijking is meegenomen zijn de vondsten die in 1990 op het vliegveld gedaan zijn, ook al liggen deze in "kanaalblokken". Toen heb ik dit stukje al aan mijn mede-werkgroepers beloofd en los die belofte bij deze in.

Met opzet zijn de gegevens uit het begin van de jaren '80 niet meegenomen.

In de vergelijking ga ik ervan uit dat het intensief nalopen van de dijkdelen in de jaren '70 hetzelfde effect heeft als het doorkruisen van een kilometerblok, de manier zoals uw floristen in het veld normaliter te keer gaan.

Het gebied

De vergelijking wordt uitgevoerd op 5 km-blokken (van noord naar zuid zijn de IVON-kodes: 51.34.31, 51.34.41, 51.34.51, 51.44.12 en 51.44.23). Het kaartje geeft het gebied en deze blokken aan. Het betreft de middelste kanaalblokken en niet de noordelijkste en de zuidelijkste, die in de bebouwde kom van Eindhoven gelegen zijn. Omdat de inventarisaties dicht op elkaar liggen in tijd is er landschappelijk weinig veranderd. Daarom wordt volstaan met de nieuwste kaart. Op geen enkele kaart zou trouwens de ingrijpendste wijziging zichtbaar zijn: de renovatie van de oevers begin jaren '80.

De vergelijkingen

Om het voor de mensheid niet nog moeilijker te maken dan het al is, zal ik dezelfde technieken aanhouden als in het verhaaltje over Gestel:

- in totaal aantal soorten;
- in aantallen blokken per soort;
- in aantallen blokken per soort met gelijke ecologische indeling.

Aantallen zijn puur geturfd: een voorkomen in een km-blok telt voor één. Omdat het aantal blokken in de vergelijking 5 is, is dat het maximale cijfer voor het Beatrixkanaal.

-aantal soorten

Het rapport van 1978 meldt 304 soorten en ondersoorten.

In de tweede ronde ligt dat aantal op 381. Deels wordt de grote stijging veroorzaakt door het op de nieuwe lijsten ook opnemen van adventieve en verwilderde soorten en deels door de verregaande grassen- en cypergrassenmanie van de huidige generatie floristen.

Ook valt het op dat een aantal soorten vervalst, terwijl een naaste verwant de plaats inneemt. Van deze soorten is een aantal door John Bruinsma in eerdere afleveringen van deze rubriek behandeld: Veerdelig- en Zwart tandzaad, Canadese en Late guldenroede, Akker- en Veldereprijs.

De toename aan soorten is het saldo van het aantreffen van 129 "nieuwe soorten" en het verdwijnen van 52. In een periode van 20 jaar vind ik een verlies van 1/6 deel van de oorspronkelijke flora en een aanwas van 40% (t.o.v. het aanvankelijke aantal) erg veel.

tabel 1

t							
o	+5	8					
e	+4	9	7				
n	+3	19	5	12			
a	+2	27	7	5	11		
m	+1	67	9	8	6	27	
e							
aantal	blokken	0	1	2	3	4	5
a							
f	-1		26	19	5	4	12
n	-2			18	6	1	4
a	-3				3	8	1
m	-4					1	2
e	-5						2

- aantal blokken per soort

Cijfers over voorkomen of niet zegt alleen in grote lijnen iets. Een gedetailleerder overzicht geeft tabel 1, waarin het aantal soorten is genoemd dat in een ander aantal blokken is aangetroffen. Het referentie-aantal-blokken (het cijfer in het midden) is van de eerste ronde. Kleine afwijkingen worden veroorzaakt door samentelling van ondersoorten.

Bij de ergste aantallen horen namen. In tabel 2 worden de soorten genoemd die de grootste wijziging hebben ondergaan. Uit de grote hoop zijn geselecteerd de soorten met de grootste verandering.

De volgorde is de mate van vooruit- en achteruitgang, zodat de flora-elementen die elkaar afgelost hebben naast elkaar komen. Het cijfer is de maat van verandering. Van de '+3'-soorten is alleen een selectie opgenomen.

tabel 2

afname	toename
-5 Valse kamille 0062	0295 Kluwenhoornbloem +5
-5 Stijve zegge 0237	0419 Brede stekelvaren +5
-4 Veerdelig tandzaad 0144	0795 Reukeloze kamille +5
-4 Knolboterbloem 1045	0799 Hopklaver +5
-4 Kleine lisdodde 1317	1058 Blaartrekkende boterbloem +5
-3 Grote vossestaart 004	1116 Schietwilg +5
-3 Bevertjes 0153	1224 Gekroesde melkdistel +5
-3 IJle zegge 0258	1347 Veldereprijs +5
-3 Groot streepzaad 0371	0203 Kleine veldkers +4
-3 Bleekgele hennepnetel 0541	0303 Dolle kervel +41
-3 Stekelbrem 0558	0372 Klein streepzaad +4
-3 Robertskruid 0576	0397 Ruwe smele +4
-3 Zandblauwtje 0669	0446 Kweek +4
-3 Penningkruid 0782	1474 Fijn schapegras +4
-3 Grote ratelaar 1066	0755 Italiaans raaigras +4
-3 Waterzuring 1099	0763 Moerasrolklaver +4
-3 Pijlkruid 1114	0840 Akkervergeet-mij-nietje +4
	0957 Moerasbeemdgras +4
	0967 Veenwortel +4
	1093 Veldzuring +4
	1098 Krulzuring +4
	1221 Late guldenroede +4
	1301 Basterdklaver +4
	1370 Ringelwikke +4
	0021 Vroege haver +3
	0073 Grote windhalm +3
	0075 Kleine leeuwklauw +3
	0143 Zwart tandzaad +3
	0315 Korrelganzevoet +3
	0448 Beklierde basterdwederik +3
	0632 Gladde witbol +3
	1076 Moeraskers +3
	1192 Klein kruiskruid +3
	1211 Gewone raket +3
	1237 Rode schijnspurrie +3
	1250 Vogelmuur +3
	1375 Vierzadige wikke +3

Tabel 2 geeft een overzicht van algemene nieuwe soorten en soorten die algemeen waren langs het kanaal, maar nu zeldzaam of verdwenen zijn. Zeldzame nieuwe en verdwenen zeldzame soorten ontberen we dan nog. Die volgen hieronder, wederom ingedeeld in de klasse van verandering.

- 2: Kale vrouwenmantel, Bergdravik, Zeegroene zegge, Stijve ogentroost, Bosdroogbloem, Waternavel, Geelhartje, Grote keverorchis, Borstelgras, Heidekartelblad, Welriekende nachtorchis, Oostenrijkse kers, Kleine pimpernel, Grote muur, Heggedoornzaad.
- 1: Zachte haver, Rapunzelklokje, Kruldistel, Watergras, Gevlekte orchis, Brede orchis (inkl. Rietorchis), Gewone dophei, Scherpe fijnstraal, Geel walstro, Kruiptrem, Geel nagelkruid, Hengel, Wilde marjolein, Gewone vleugeltjesbloem, Akkerereprijs.
- +1: Grote kroosvaren, Duinriet, Gewone bermzegge, Blaaszegge, Zeegroene ganzevoet, Kleine varkenskers, Klokjegentiaan, Kompassla, Rozetkruidkers, Drienerfmuur, Klein bronkruid, Blauwe knoop, Poelruit, Gewoon langbaardgras.
- +2: Papagaaiekruid, Zandraket, Rode ganzevoet, Kamgras, Canadese fijnstraal, Gespleten hennepnetel, Bleekgele droogbloem, Hoenderbeet, Schaduwgras, Rimpelroos, Bezemkruiskruid, moesrasmuur, Witte krodde, Kleine brandnetel.

De veldbiologen onder ons die wel eens wat aan planten doen zien in deze litanieën planten een bekend verschijnsel: de spektakelsoorten verdwijnen en we zullen het moeten doen met wat minder kleur in het landschap. We ruilen Grote muur in voor Moerasmuur, Welriekende nachtorchis voor Papagaaiekruid, Geelhartje voor Canadese fijnstraal. Al speurend naar het verleden noteren we toevalstreffers, zoals neofyten, waaronder *Agrostis scabra*, waardoor je avond toch weer goed wordt.

-veranderingen naar ecologische groepen

De eerdere soortenlijsten wijzen al gevoelsmatig op verruiging van de 5 blokken van het Beatrixkanaal.

De vraag is of dat ook bewijsbaar is. Daartoe halen we een versimpeling van de methode van stal, die al een tijdje door de lokale floristen wordt gebruikt.

We groeperen de soorten naar de indeling van de Standaard7 lijst (1983) en naar de 'nieuwe' indeling volgens Runhaar e.a..

We totaliseren de zeldzaamheidswaarde van de soortengroepen en vergelijken deze met drempelwaarden: officiële cijfers voor de standaardlijst en analoog berekende voor de ecologische groepen.

Sommatie van de drempelwaarden per groep en per ronde en selectie van de grote verschillen levert tabellen 3 op; tabel 3a voor de 'oude' indeling en tabel 3b voor de 'nieuwe'.

Legenda tabellen 3

kode = kodering van de groep
DW70 = som drempelwaarden in jaren '70
DW80 = som drempelwaarden in jaren '80
wizj-pct = wijzigingspercentage: de verhouding tussen het verschil in de som van de drempelwaarden en DW70 (alleen voor 'Runhaar')
omschrijving = korte uitleg van de groep.

Tabel 3a Ecologische groepsindeling (volgens standaardlijst 1983)

vooruitgang			
	DW	DW	
kode	70	80	omschrijving
1a	0	2	planten van voedselrijke akkers
1d	0	2	tredplanten
1e	0	2	planten van voedselrijke ruigten
2c	0	2	pionierplanten van matig voedselarme, vochtige grond
4d	0	2	planten van natte ruigten
achteruitgang			
	DW	DW	
kode	70	80	omschrijving
5a	4	2	planten van vochtige, bemeste graslanden
7 ^e	3	0	planten van droge heiden

Tabel 3b Ecologische groepsindeling (volgens Runhaar e.a.)

	DW	DW	wizj.	
kode	70	80	pct.	omschrijving
Pxx	17	39	+129	pioniervegetaties
Rxx	50	62	+24	ruigten
Hxx	47	80	+70	bossen en struwelen
x2x	34	62	+82	nat
x4x	55	76	+38	vochtig
x6x	75	96	+28	droog
xx1	52	71	+37	voedselarm, zuur
xx2				voedselarm, zwak zuur
xx3				voedselarm, basisch
xx7	106	157	+48	matig voedselrijk
xx8				zeer voedselrijk
xx9				matig tot zeer voedselrijk

De konklusie uit deze cijfers kan alleen maar zijn dat we de oorspronkelijke begroeiingen hebben ingeruild voor pioniervegetaties en bossen en/of struwelen. De toename concentreert zich in de natte, voedselrijke groepen.

Voor de beeldvorming houdt dit in dat de heide-vegetaties verbost of verbraamd zijn, de graslandvegetaties hebben een flinke knauw gekregen en de -vroeger zo aardige- kanaalkanten herbergen nu een brede zoom met pionierplanten.

Slot

We wisten natuurlijk al dat het kanaal veranderde, maar dat de wijziging zo groot is in maar 15 jaar, dat had ik niet durven denken. Minstens kan worden vastgesteld dat geen van de aanbevelingen uit het rapport uit 1978 is overgenomen:

Er wordt niet gemaaid, gekapt of begraasd, zodat de interessante vegetaties, bijvoorbeeld die met Bevertjes, Zeegroene zegge en Geelhartje, maar ook de heide, geheel verdwenen zijn. Bijzondere planten, zoals de Welriekende nachtorchis, lijden een kwijnend bestaan onder dikke plakaten Braam. En wat betreft de fraaie vegetaties direkt langs het kanaal: die zijn wel verdwenen tijdens het opknappen van de beschoeiingen.

Zoals zo vaak zijn de tekeningen van Rian Rensen-Bronkhorst.

Joep Spronk

Literatuur

- Floristische werkgroep: streeplijsten 51.44.12 en 51.44.23 buiten het vliegveld (1990).
- Floristische werkgroep: Welschap, inventarisatie-rapport, NMF Noord Brabant 1990.
- R. v.d. Meijden e.a.: Standaardlijst van de Nederlandse flora (1983), Rijksherbarium.
- H. v. Melick en Mv. Wieringen-Groot: Het Beatrixkanaal Eindhoven, inventarisatierapport KNNV Eindhoven.
- J. Nieuwkoop en J. Spronk: streeplijst 51.34.41 (1988).
- J. Runhaar: Een nieuwe indeling in ecologische groepen binnen de Nederlandse flora, Gorteria deel 13.
- M. Smulders en J. van Meurs: streeplijst 51.34.31 (1989).
- M. Sporen: streeplijsten Beatrixkanaal (1985).
- J. Spronk: Gras is om in te liggen, deel 20.